

Postępowanie względem osoby stosującej przemoc w rodzinie w Kodeksie postępowania cywilnego

Proceedings against a person using domestic violence in the Code of Civil Procedure

Производство в отношении лица, применяющего домашнее насилие,
в Гражданском процессуальном кодексе

Провадження щодо особи, яка зловживає насильством в сім'ї згідно Цивільно
процесуального кодексу

PAULINA WOŚ

Dr, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

e-mail: paulina.wos@kul.pl, <https://orcid.org/0000-0002-8578-382X>

Streszczenie: Artykuł stanowi analizę nowelizacji z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która weszła w życie w dniu 30 listopada 2020 r., wprowadzając instytucjonalne mechanizmy walki z przemocą w rodzinie. Celem wprowadzonych regulacji jest ochrona osoby doświadczającej przemocy poprzez wprowadzenie kompleksowych rozwiązań pozwalających na szybkie odizolowanie osoby dotkniętej przemocą od osoby stosującej przemoc w sytuacjach, gdy stwarza ona zagrożenie dla życia lub zdrowia domowników. Realizacja tego celu jest możliwa dzięki wprowadzeniu nowych instrumentów prawnych – środków izolacyjnych natychmiastowego zastosowania chroniących ofiary przemocy w rodzinie (nakaz opuszczenia mieszkania oraz zakaz zbliżania się), a także poprzez usprawnienie postępowania cywilnego i ograniczenie zjawiska przedłużania toczących się postępowań w sprawach odseparowania osoby dotkniętej przemocą od osoby tę przemoc stosującej.

Słowa kluczowe: przemoc w rodzinie, przemoc domowa, izolacja sprawcy przemocy w rodzinie, postępowanie zabezpieczające, nakaz opuszczenia mieszkania, zakaz zbliżania się

Summary: This article analyses the amendment of 30 April 2020 to the Code of Civil Procedure Act and other acts, which entered into force on 30 November 2020, introducing institutional mechanisms for combating domestic violence. The aim of the introduced regulations is to protect a person experiencing violence by introducing comprehensive solutions that allow immediate isolation of a person affected by violence from a violent person in situations where the latter poses a threat to life or health of household members. It is possible to achieve this objective by introducing new legal instruments – immediate isolation measures to protect victims of domestic violence (occupation order or restraining order), as well as by improving civil proceedings and limiting prolonged proceedings to separate the person affected by violence from the person using violence.

Key words: domestic violence, family violence, isolation of the perpetrator of domestic violence, proceedings to secure claims, occupation order, restraining order

Резюме: Статья представляет собой анализ поправки от 30 апреля 2020 года о внесении изменений в Закон – Гражданский процессуальный кодекс и некоторые другие акты, которая вступила в силу 30 ноября 2020 года, вводя институциональные механизмы борьбы с насилием в семье. Целью введенных правил является защита лица, подвергающегося насилию, путем внедрения комплексных решений, позволяющих быстро изолировать лицо, подвергающееся насилию, от лица, совершающего насилие, в ситуациях, когда последнее представляет угрозу для жизни или здоровья членов семьи. Реализация этой цели возможна путем введения новых правовых инструментов – немедленно применяемых изолирующих мер, защищающих жертв семейного насилия (выселение агрессора из квартиры и судебный защитный ордер), а также путем упорядочения гражданского судопроизводства и сокращения явления затягивания рассмотрения дел в случаях разделения лица, пострадавшего от насилия, и лица, применяющего насилие.

Ключевые слова: насилие в семье, домашнее насилие, изоляция лица, совершившего насилие в семье, защитное производство, приказ покинуть квартиру, судебный защитный ордер

Резюме: У статті аналізується поправка від 30 квітня 2020 року щодо внесення змін до Закону – Цивільний процесуальний кодекс та деяких інших законів, яка набрала чинності 30 листопада 2020 року. Поправка від 30 квітня 2020 року запроваджує інституційні механізми боротьби з насильством в сім'ї. Метою введених правових норм є захист особи, яка зазнала насильства, шляхом впровадження комплексних рішень, які дозволяють швидко ізолювати постраждалу від насильства від особи, яка вживає насильство в ситуаціях, коли це становить загрозу життю чи здоров'ю членів домогосподарства. Досягнення цієї мети є можливим завдяки запровадженню нових правових інструментів – негайних заходів ізоляції для захисту жертв домашнього насильства (наказ покинути квартиру та заборона наблизитися), а також шляхом прискорення цивільного процесу та обмеження явища продовження провадження у справах про відділення особи, яка постраждала від насильства, від осіб, які вживають це насильство.

Ключові слова: насильство в сім'ї, домашнє насильство, ізоляція особи, яка вчинила насильство в сім'ї, запобіжне провадження, наказ залишити квартиру, запобіжний захід

Wstęp

Przemoc w rodzinie jest złożonym problemem społecznym, o skomplikowanych uwarunkowaniach psychologicznych, wielorakich przyczynach i wielopłaszczyznowych konsekwencjach dla wszystkich członków rodziny, wymagającym kompleksowego uregulowania na gruncie prawa¹. Zgodnie z art. 2 pkt 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie² przez przemoc w rodzinie rozumie się jednorazowe albo powtarzające się umyślne działania lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą³.

¹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 279, Sejm IX kadencji; zob. także: M. Dębski, *Stereotypowe postrzeganie przemocy w rodzinie*, w: *Przemoc w rodzinie. Między teorią a praktyką*, red. M. Dębski, Nowy Staw 2008, s. 114–115.

² Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1249.

³ Zob. S. Spurek, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2019, s. 93–101; A. Ważny, w: *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, red. A. Kiełtyka, A. Ważny, Warszawa 2015, s. 37–41; H.D. Sasal, *Niebieskie karty. Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, Warszawa 2005, s. 138–139; S. Spurek, *Izolacja sprawcy od ofiary. Instrumenty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Warszawa 2013, s. 112–120; K. Mikołajczuk, *Different Forms of Violence – Selected Issues, Review of European and Comparative Law 2020*, nr 4, s. 115; T. Kowal, *Problem przemocy w rodzinie*, w: *Profilaktyka społeczna a wielowymiarowość współczesnej rodziny*.

W celu przeciwdziałania temu negatywnemu zjawisku przyjęta została ustawa o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁴. Wspomniana ustawa, która weszła w życie w dniu 30 listopada 2020 r., wprowadziła nowe rozwiązania oraz znowelizowała te obecnie obowiązujące, które okazały się niewystarczająco sprawne i szybkie.

Wprowadzone zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego dotyczą w zasadzie dwóch kwestii: po pierwsze wprowadzają do K.p.c. nowe postępowanie w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Po drugie zaś wprowadzają nowy sposób zabezpieczenia oraz uproszczenia w postępowaniu zabezpieczającym w ww. sprawach.

Omawiana nowelizacja ma na celu umożliwienie skorzystania z ochrony prawnonprocesowej przez osoby dotknięte przemocą w sytuacjach, gdy osoba stosująca przemoc stwarza zagrożenie dla życia lub zdrowia domowników. Ochrona ta występuje nie tylko na drodze postępowania karnego, ale także na drodze postępowania cywilnego, gdzie sąd, działając w trybie postępowania nieprocesowego, może zobowiązać osobę stosującą przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazać zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia⁵.

Ideą wprowadzonych regulacji jest ochrona osoby doświadczającej przemocy domowej, która realizuje się poprzez wprowadzenie kompleksowych rozwiązań pozwalających na szybkie odizolowanie osoby dotkniętej przemocą od osoby stosującej przemoc w sytuacjach, gdy stwarza ona zagrożenie dla życia lub zdrowia domowników⁶. Odbywa się to poprzez zastosowanie nowych instrumentów prawnych – środków

Wybrane zagadnienia XX i XXI wieku, red. A. Juško, J. Burgerová, B. Wolny, Tarnów–Łapczyca 2014, s. 138–141; I. Pospiszył, *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994, s. 5–16; J. Mellibruda, *Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*, w: *Przewodnik do realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, red. A. Zdunek, Warszawa 2005, s. 9–19; M. Stożek, *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Warszawa 2009, s. 84–90; U. Kosowska, *Przemoc domowa wobec kobiet w Polsce. Syntetyczna analiza zjawiska*, w: *Przemoc w rodzinie. Analiza zjawiska na tle wybranych problemów społecznych*, red. M. Czerwińska-Jaśkiewicz, Świdwin 2013, s. 80–82.

⁴ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2020 r. poz. 956.

⁵ I. Gil, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, wyd. 29, 2021 [baza danych Legalis], Komentarz do art. 755². O środkach izolacyjnych wobec osoby dopuszczającej się przemocy zob. S. Spurek, *Izolacja sprawcy przemocy od ofiary a kodeks postępowania karnego*, Niebieska Linia 2009, nr 6, s. 17–18.

⁶ Zob. art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Także: P. Banasik, *Fenomen przemocy w doktrynach prawnych. Tendencje legislacyjne dotyczące sprawcy i osoby doznającej przemocy*, w: *Przemoc w rodzinie. Ujęcie interdyscyplinarne*, red. Ł. Wirkus, P. Kozłowski, Kraków 2017, s. 73–74.

izolacyjnych chroniących ofiary przemocy w rodzinie⁷, a także poprzez usprawnienie postępowania cywilnego i ograniczenie zjawiska przedłużania toczących się postępowań w sprawach odseparowania osoby dotkniętej przemocą od osoby stosującej przemoc.

Celem niniejszego artykułu jest dokonanie analizy wprowadzonych rozwiązań oraz ich ocena pod kątem efektywności na gruncie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Autorka niniejszego artykułu stawia tezę, że wprowadzone instrumenty prawne będą służyły skuteczniejszej ochronie osoby doświadczającej przemocy w rodzinie.

1. Postępowanie w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia

W dotychczasowym postępowaniu cywilnym postępowanie o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia mieszkania odbywało się na podstawie przepisów ogólnych o postępowaniu nieprocesowym⁸, co jednak niewystarczająco skutecznie zapewniało ochronę osobie doznającej przemocy, zwłaszcza w sytuacji, gdy nie toczyło się postępowanie karne w związku z przemocą w rodzinie⁹.

Poprzez dodanie do księgi II Kodeksu postępowania cywilnego działu Ia, obejmującego przepisy art. 560²–560¹² K.p.c., wprowadzono nową kategorię spraw rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym – sprawy o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia¹⁰. Wprowadzenie do K.p.c. wspomnianego działu Ia ma na celu rozwinięcie

⁷ O potrzebie wprowadzenia takich rozwiązań: S. Spurek, *Izolacja sprawcy przemocy w rodzinie od ofiary*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 7–8, s. 153–156; U. Nowakowska, *Ocena ryzyka w sprawach o przemoc w rodzinie*, w: *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2013, s. 144–145.

⁸ E. Kruk, *Przemoc w rodzinie a ofiara i zabezpieczenie jej praw w świetle procedury „Niebieskiej Karty” i cywilnego „nakazu opuszczenia lokalu” ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G* 2016, t. 63, z. 1, s. 92.

⁹ Szerzej o postępowaniu karnym w sprawach przemocy w rodzinie: U. Nowakowska, *Prawo karne a przemoc w rodzinie wobec kobiet i dzieci*, w: *Przemoc w rodzinie wobec kobiet i dzieci*, red. A. Dominiczak, Warszawa 2000, s. 15–42; J. Żółć, *Przemoc w rodzinie w ujęciu prawa karnego*, w: *Przemoc w rodzinie. Ujęcie interdyscyplinarne*, red. Ł. Wirkus, P. Kozłowski, Kraków 2017, s. 77–86.

¹⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1805 (dalej: K.p.c.).

i uszczegółowienie przepisu art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, który to przepis jest materialnoprawną przesłanką tego postępowania¹¹.

Postępowanie względem osoby stosującej przemoc wszczyna się na wniosek uprawnionego – osoby dotkniętej przemocą w rodzinie. Legitymacji do złożenia wniosku nie ma zatem osoba będąca świadkiem tej przemocy lub inna osoba mająca wiedzę na temat stosowanej przemocy, choć w mojej opinii należałoby się zastanowić nad rozszerzeniem kręgu osób legitymowanych czynnie – np. o rodzinę ofiary, być może także o instytucje publiczne lub organizacje pozarządowe. Należy bowiem zwrócić uwagę, że tak jak w postępowaniu karnym ofiary często nie składają zawiadomienia o przestępstwie lub odmawiają składania zeznań w toku postępowania (najczęściej z powodu obawy przed sprawcą bądź uzależnienia od sprawcy), podobnie może być w postępowaniu cywilnym. W konsekwencji czego być może z tych samych powodów nie będzie dochodziło także do wszczynania postępowań cywilnych. Ponadto należy zastanowić się nad legitymacją do żądania wszczęcia tego postępowania przez takie podmioty zaufania publicznego jak prokurator, Rzecznik Praw Obywatelskich czy Rzecznik Praw Dziecka. W mojej opinii każdy z tych podmiotów jest uprawniony do zainicjowania tego postępowania na podstawie przepisów ogólnych – art. 7 K.p.c., art. 14 pkt 4 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich¹² czy art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka¹³.

Co istotne, omawiane postępowanie może toczyć się także wówczas, gdy osoba dotknięta przemocą w rodzinie opuściła już przed wszczęciem postępowania wspólnie zajmowane mieszkanie z powodu stosowania wobec niej przemocy w tym mieszkaniu, ale także gdy osoba stosująca przemoc opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie, a nawet wtedy, gdy osoba stosująca przemoc przebywa z osobą, której przemoc ta dotyczy w mieszkaniu jedynie okresowo lub nieregularnie¹⁴. W celu ułatwienia zainicjowania postępowania wnioskodawca może złożyć wniosek o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego

¹¹ Art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie: „Jeżeli członek rodziny wspólnie zajmujący mieszkanie, swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy w rodzinie czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba dotknięta tą przemocą może żądać, aby sąd, właściwy według przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2019 r. poz. 460, z późn. zm.) o postępowaniu nieprocesowym, zobowiązał go do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia”. Zob. także: L. Mazowiecka, *System przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce*, w: *Prawo wobec problemów społecznych. Księga jubileuszowa Profesor Eleonory Zielińskiej*, red. B. Namysłowska-Gabrysiak, K. Syroka-Marczewska, A. Walczak-Żochowska, Warszawa 2016, s. 1031–1033.

¹² Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich, tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 627.

¹³ Ustawa z dnia 6 stycznia 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka, tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 141.

¹⁴ P. Prus, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2. Art. 478–1217, red. M. Manowska, wyd. 4, 2021 [baza danych LEX], Komentarz do art. 560².

mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia na urzędowym formularzu, co wprost przewiduje art. 560³ K.p.c. Wniosek do sądu może być poprzedzony wydaniem przez Policję lub Żandarmerię Wojskową nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia w stosunku do osoby stwarzającej swoim zachowaniem, polegającym na stosowaniu przemocy, zagrożenie dla życia lub zdrowia innych osób¹⁵. Wówczas osoba dotknięta przemocą domową ma 14 dni, aby uruchomić procedurę sądowego przedłużenia wydanego nakazu lub zakazu, tak by zachować ciągłość udzielonej jej ochrony poprzez izolację sprawcy przemocy.

Z uwagi na szczególny charakter tego postępowania, w postępowaniu przed sądem powinien wziąć udział prokurator, choć nie jest on uczestnikiem tego postępowania z mocy prawa. Prokuratorowi należy doręczać pisma sądowe i procesowe oraz zawiadamiać go o terminach rozprawy, która z uwagi na wagę zagadnień będących przedmiotem rozstrzygnięcia sądu jest obligatoryjna (art. 560⁴ K.p.c.)¹⁶. Dzięki temu prokurator, działając w interesie publicznym, będzie mógł w trakcie postępowania składać niezbędne wnioski, a jeżeli zajdzie taka potrzeba – również podejmować inne działania, także o charakterze karnoprawnym.

Mając na uwadze sprawność postępowania, ustawodawca przewidział w art. 560⁵ K.p.c., że rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku powinno zapaść w terminie miesiąca od daty wpływu wniosku do sądu¹⁷. W celu usprawnienia postępowania oraz umożliwienia dochowania ww. terminu sąd, na mocy art. 560⁶ K.p.c., może dokonywać doręczeń korespondencji za pośrednictwem Policji i Żandarmerii Wojskowej. Wówczas termin na dokonanie doręczenia wynosi 7 dni, bez konieczności dwukrotnego awizowania. Dodatkowo na Policję (i Żandarmerię Wojskową) został nałożony obowiązek każdorazowego ustalenia, czy adresat zamieszkuje pod podanym adresem, jeżeli podczas próby doręczenia mu korespondencji nie

¹⁵ Zob. art. 15aa–15ak ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1882 oraz art. 18a–18k ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1214.

¹⁶ Szerzej o uprawnieniach prokuratora w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie: L. Mazowiecka, *Czy prokuratorzy biorą udział w budowaniu systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie? Czy prokurator (funkcjonariusz Policji) powinien kierować sprawy związane z przemocą w rodzinie do mediacji?*, w: *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2013, s. 173.

¹⁷ O wskazanej zmianie krytycznie A. Tomaszewska, *Ocena skutków prawnych regulacji zawartej w rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 279)*, s. 4, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/opinieBAS.xsp?nr=279> [dostęp: 12.04.2022 r.], uznając, że zaproponowany termin nie jest możliwy do dochowania, np. w sytuacji, w której konieczne będzie przeprowadzenie postępowania dowodowego.

zastanie się go pod wskazanym adresem. Policja (Żandarmeria Wojskowa) powinna zawsze podjąć próbę ustalenia, gdzie doręczenie powinno być dokonane i przekazać niezwłocznie tę informację sądowi w celu podjęcia dalszych decyzji procesowych. Ponadto, by móc zrealizować postulat szybkości postępowania, nałożono na Policję i Żandarmerię Wojskową obowiązek udzielania sądowi wszelkiej pomocy niezbędnej do szybkiego zakończenia toczącego się postępowania¹⁸.

Wniosek o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zgodnie z zasadami ogólnymi postępowania nieprocesowego uregulowanymi w art. 507 i 508 § 1 K.p.c., składa się do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy, a w braku miejsca zamieszkania – do sądu miejsca jego pobytu¹⁹. Uczestnikami postępowania są: osoba dotknięta przemocą w rodzinie oraz osoba stosująca przemoc w rodzinie. Jednakże z uwagi na brak wyłączenia lub ograniczenia zastosowania przepisów ogólnych (art. 510 K.p.c.) wydaje się, że nie ma przeszkód prawnych, by uczestnikami tego postępowania były także inne osoby (np. inni domownicy), pod warunkiem, że wykażą swój interes prawny.

Postanowienie uwzględniające wniosek o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia jest skuteczne i natychmiast wykonalne i może być zmieniane lub uchylane w razie zmiany okoliczności, nawet jeżeli jest prawomocne. Takie rozwiązanie jest celowe ze względu na konieczność szybkiego reagowania oraz dostosowywania ingerencji sądu do aktualnych potrzeb konkretnego przypadku. W postanowieniu tym sąd wskazuje obszar lub odległość od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą osoba stosująca przemoc w rodzinie jest obowiązana zachować. Jeżeli przed wydaniem postanowienia w tym przedmiocie sąd udzielił zabezpieczenia w trybie art. 755³–755⁵ K.p.c., w orzeczeniu kończącym postępowanie rozstrzyga się również o udzielonym zabezpieczeniu (art. 560⁷ § 1 i 2 oraz art. 560⁸ K.p.c.).

Odpis postanowienia sąd z urzędu doręcza uczestnikom postępowania, prokuratorowi, Policji lub Żandarmerii Wojskowej oraz zawiadamia właściwy miejscowo zespół interdyscyplinarny, a gdy w mieszkaniu zamieszkują osoby małoletnie – także

¹⁸ A. Budniak-Rogała, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, wyd. 29, 2021 [baza danych Legalis], Komentarz do art. 560⁶; E. Gapska, w: *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 4, cz. 1, z. 2. *Postępowanie nieprocesowe*, red. T. Ereciński, K. Lubliński, 2021 [baza danych LEX], Rozdział 11. Czynności procesowe, 6. Doręczenia.

¹⁹ Zob. P. Woś, w: *Leksykon cywilnego postępowania nieprocesowego. Podstawowe pojęcia*, red. J. Misztal-Konecka, Warszawa 2021, s. 73–74.

właściwy sąd opiekuńczy. Termin do złożenia wniosku o uzasadnienie postanowienia rozpoczyna swój bieg od dnia jego ogłoszenia, a nie jego doręczenia, co jest przejawem przyspieszenia postępowania w omawianych sprawach. Od postanowienia w przedmiocie zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazania zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, jako co do istoty sprawy, przysługuje apelacja. W celu usprawnienia postępowania przewidziano także wyjątkowe regulacje dotyczące postępowania międzyinstancyjnego i apelacyjnego. Zgodnie z art. 560¹⁰ K.p.c., jeżeli złożona apelacja zawiera braki formalne w postaci braku jej odpisów – sąd z urzędu sporządza i doręcza jej odpisy. Ponadto w art. 560¹¹ K.p.c. przewidziano, że termin do wniesienia odpowiedzi na apelację wynosi tydzień²⁰, zaś sąd drugiej instancji powinien rozstrzygnąć sprawę w terminie miesiąca, licząc od dnia przedstawienia akt sprawy przez sąd pierwszej instancji wraz z apelacją (art. 560¹² K.p.c.). Od postanowienia sądu drugiej instancji co do istoty sprawy oraz od postanowienia w przedmiocie odrzucenia wniosku i umorzenia postępowania skarga kasacyjna nie przysługuje. Pomimo że wydane na podstawie zmienionego art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, aktualne pozostaje stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 3 marca 2017 r., zgodnie z którym od postanowienia sądu drugiej instancji zobowiązującego członka rodziny do opuszczenia mieszkania na podstawie art. 11a ustawy z dnia 22 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie skarga kasacyjna jest niedopuszczalna²¹. Ponadto umieszczenie tej kategorii spraw w odrębnym dziale (Ia) księgi II Kodeksu postępowania cywilnego, poza kategorią spraw osobowych (dział I), potwierdza słuszność tego stanowiska.

W celu ułatwienia skorzystania z przewidzianej ochrony prawnej, osoba dotknięta przemocą w rodzinie została zwolniona od obowiązku ponoszenia kosztów sądowych w sprawie o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia²².

Niewykonanie przez osobę stosującą przemoc orzeczenia w przedmiocie nakazu opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia umożliwi przeprowadzenie przymusowej egzekucji na podstawie art. 1046 K.p.c.

²⁰ Krytycznie M. Strus-Wołos, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3. Art. 506–729, red. T. Wiśniewski, 2021 [baza danych LEX], Komentarz do art. 560¹¹, twierdząc, że realizacja postulatu przyspieszenia postępowania nie powinna odbywać się kosztem ograniczenia uprawnień procesowych stron tego postępowania.

²¹ Postanowienie SN z dnia 3 marca 2017 r., I CZ 28/17, OSNC 2017, nr 10, poz. 118.

²² Zob. art. 96 ust. 1 pkt 15 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 2257.

o egzekucji świadczeń niepieniężnych – obowiązku opróżnienia lokalu służącego zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych dłużnika oraz art. 17 ustawy o ochronie praw lokatorów²³. Mając na uwadze przyczynę nakazania opuszczenia miejsca zamieszkania (stosowanie przemocy), do wykonania postanowienia sądu nie stosuje się przepisów o prawie do lokalu socjalnego ani okresu ochronnego trwającego od listopada do marca, kiedy co do zasady nie wykonuje się orzeczeń eksmisyjnych²⁴. Z kolei w przypadku konieczności wyegzekwowania zakazu zbliżania się – egzekucja powinna odbywać się w myśl przepisów o egzekucji obowiązku zaniechania czynności lub nieprzeszkadzania czynnościom wierzyciela (art. 1051 K.p.c.). Jednakże, w mojej opinii, wprowadzenie możliwości stosowania środków izolacyjnych przez służby mundurowe oraz możliwości żądania przez wnioskodawcę udzielenia zabezpieczenia polegającego na przedłużeniu policyjnego nakazu lub zakazu wpłynie realnie na skuteczność i wykonalność orzeczeń sądu wprowadzających nakazy lub zakazy i ograniczy liczbę spraw, w których konieczna będzie przymusowa egzekucja zastosowanego środka.

Ponadto, z uwagi na konieczność zapewnienia respektowania orzeczeń sądowych, do Kodeksu wykroczeń poprzez dodanie art. 66b wprowadzony został nowy typ czynu zabronionego. Niezastosowanie się do orzeczenia sądu w przedmiocie zobowiązania osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (a także niezastosowanie się do wydanego w tym przedmiocie postanowienia zabezpieczającego), stanowi wykroczenie zagrożone karą aresztu, ograniczenia wolności bądź grzywny²⁵.

2. Postępowanie zabezpieczające

Wprowadzeniu do postępowania cywilnego szczególnych rozwiązań prawnych – postępowania w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, towarzyszyło także uchwalenie przepisów regulujących postępowanie zabezpieczające w sprawach dotyczących zastosowania środków izolacji sprawców przemocy domowej, których celem jest szybkie, ale też tymczasowe udzielenie uprawnionemu

²³ Zob. art. 1046 Kodeksu postępowania cywilnego oraz art. 17 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 2008.

²⁴ G. Wrona, *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 124.

²⁵ Zob. art. 66b Kodeksu wykroczeń.

ochrony poprzez uregulowanie relacji pomiędzy sprawcą a ofiarą przemocy domowej na czas toczącego się postępowania. Dzięki dodanym do Kodeksu postępowania cywilnego nowym przepisom (art. 755²–755³ K.p.c.) sąd rozpoznający wniosek o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia będzie mógł w ramach zabezpieczenia na czas trwania postępowania udzielić nie tylko zabezpieczenia na zasadach ogólnych – zgodnie z przepisami o zabezpieczeniu roszczeń niepieniężnych²⁶, ale także zastosować nowy środek – zabezpieczenie w postaci przedłużenia obowiązywania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, nałożonych uprzednio przez Policję lub Żandarmerię Wojskową, stosownie do art. 15aa ust. 1 ustawy o Policji i art. 18a ust. 1 ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych²⁷. Postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia udzielonego w myśl nowych regulacji jest postanowieniem o charakterze antycypacyjnym i jest to wyjątek od zasady, że zabezpieczenie nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia (art. 731 K.p.c.).

Wydając postanowienie o przedłużeniu obowiązywania nakazu lub zakazu, sąd, stosując art. 755² § 1 *in fine* K.p.c., będzie także uprawniony do zmiany wskazanego w nakazie lub zakazie obszaru lub odległości od miejsca zamieszkania, które osoba stosująca przemoc w rodzinie była zobowiązana przestrzegać, dostosowując tym samym ochronę ofiary do sytuacji faktycznej, w której aktualnie się znajduje. Jednak powyższe jest jedynie uprawnieniem, a nie obowiązkiem sądu udzielającego zabezpieczenia. Jeżeli sąd w postanowieniu nie orzeknie w przedmiocie obszaru lub odległości od miejsca zamieszkania – obowiązujące w tym zakresie pozostaną postanowienia zawarte w nakazie lub zakazie wydanym przez Policję (Żandarmerię Wojskową). Wykonanie orzeczonego tymczasowo nakazu opuszczenia wspólnego mieszkania lub zakazu zbliżania się podlega kontroli służb mundurowych. W postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia sąd, w myśl art. 755² § 2 K.p.c., określa częstotliwość dokonywania przez Policję lub Żandarmerię Wojskową sprawdzenia, czy przedłużony nakaz lub zakaz nie jest naruszany, przy czym od decyzji sądu zależy ustalona częstotliwość czynności sprawdzających, która powinna być dostosowana do rzeczywistej potrzeby konkretnego

²⁶ Zob. art. 755 K.p.c.

²⁷ E. Stefańska, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2. Art. 478–1217, red. M. Manowska, wyd. 4, 2021 [baza danych LEX], Komentarz do art. 755².

przypadku²⁸. W celu usprawnienia i przyspieszenia postępowania przewidziano, że w postępowaniu zabezpieczającym odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy art. 560⁴ § 2 oraz 560⁶ K.p.c. Zatem jeżeli wniosek o zabezpieczenie lub inne pismo procesowe złożono bez odpisu dla pozostałych uczestników postępowania, sąd rozpoznający sprawę nie wzywa strony do uzupełnienia tych braków, tylko sam sporządza je we własnym zakresie, a następnie doręcza. Ponadto w celu przyspieszenia postępowania sąd może dokonywać doręczeń za pośrednictwem Policji lub Żandarmerii Wojskowej, na zasadach określonych w przepisach regulujących postępowanie w sprawach o zobowiązanie osoby stosującej przemoc w rodzinie do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazanie zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Z uwagi na charakter postępowania i stosowane w nim środki o charakterze izolacyjnym, o wszczęciu postępowania zabezpieczającego sąd powinien powiadomić prokuratora oraz doręczać mu zawiadomienia o terminach posiedzeń.

Zgodnie z art. 755² § 4 K.p.c. wniosek o zabezpieczenie polegający na przedłużeniu zastosowanego uprzednio nakazu lub zakazu podlega rozpoznaniu niezwłocznie, jednak nie później niż w terminie 3 dni od dnia jego wpływu do sądu. Tak krótki termin na rozpoznanie wniosku o przedłużenie okresu izolacji sprawcy wynika z potrzeby zagwarantowania uprawnionemu (tj. osobie dotkniętej przemocą) ciągłości ochrony przeciwko stosowanej przemoc domowej udzielonej wydanym przez służby mundurowe nakazem lub zakazem²⁹. Mając na uwadze, że postępowanie zabezpieczające ma charakter tymczasowy, w postanowieniu, w którym sąd przedłuża zastosowane środki izolacyjne, obligatoryjnie należy wskazać czas trwania tego zabezpieczenia³⁰. Odpis postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia sąd doręcza niezwłocznie uczestnikom postępowania (uprawnionemu i zobowiązanemu), a także prokuratorowi, Policji lub Żandarmerii Wojskowej. Ponadto o wydanym postanowieniu powiadamia się powołany przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta właściwy miejscowo zespół interdyscyplinarny oraz właściwy miejscowo sąd opiekuńczy – jeżeli w mieszkaniu, w którym dochodzi do przemoc domowej, zamieszkują osoby małoletnie (art. 755² § 5 K.p.c.). Sąd, wydając

²⁸ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 279, Sejm IX kadencji.

²⁹ A. Banaszewska, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, 2021 [baza danych Legalis], Komentarz do art. 755², wskazuje, że jest to termin bardzo krótki i może powodować trudności w jego dochowaniu, jednak zasadne jest, aby sprawy, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa ofiarom przemocy, były rozpoznawane szybko, gdyż dotyczą zdarzeń wymagających natychmiastowej reakcji ze względu na istniejący stan zagrożenia.

³⁰ I. Gil, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, wyd. 29, 2021 [baza danych Legalis], Komentarz do art. 755³.

orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, ma obowiązek rozstrzygnąć w tym końcowym orzeczeniu także o udzielonym zabezpieczeniu, tak by wyeliminować z obrotu prawnego potencjalną możliwość istnienia dwóch tytułów uprawniających do przeprowadzenia egzekucji³¹.

Poza możliwością udzielenia zabezpieczenia poprzez przedłużenie obowiązywania już zastosowanych przez Policję lub Żandarmerię Wojskową środków izolacyjnych, sąd ma także prawo udzielić zabezpieczenia na zasadach ogólnych, w taki sposób, jaki stosownie do okoliczności uzna za odpowiedni³² – np. poprzez wydanie nakazu natychmiastowego opuszczenia mieszkania przez osobę stosującą przemoc w rodzinie lub zakazu zbliżania się w sytuacji braku takiego nakazu lub zakaz wydanego przez Policję lub Żandarmerię Wojskową. Co jednak istotne, taki wniosek podlega rozpoznaniu na zasadach ogólnych – powinien być rozpoznany niezwłocznie, ale nie później niż w terminie tygodnia od dnia jego wpływu do sądu, ponieważ nie można tutaj zastosować szczególnej regulacji przewidzianej w art. 755³–755⁵ K.p.c.

Postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia jest zaskarżalne zażaleniem, które rozpoznaje sąd, który wydał postanowienie, w składzie 3 sędziów (art. 741 K.p.c.).

Zakończenie

Podsumowując, należy wskazać, że przeprowadzona analiza doprowadziła do pozytywnego zweryfikowania tezy postawionej we wstępie. Wprowadzone do Kodeksu postępowania cywilnego oraz innych ustaw zmiany są wyrazem tego, że przemoc w rodzinie przestaje być postrzegana jako sprawa prywatna, dotycząca jedynie osób stosujących przemoc oraz nią dotkniętych, a staje się coraz bardziej kwestią publiczną, gdzie państwo bierze także na swoje barki odpowiedzialność za stosowanie przemocy przez sprawcę wobec najbliższych³³.

³¹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 279, Sejm IX kadencji.

³² G. Julke, w: *System Postępowania Cywilnego*, t. 8. *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, 2021 [baza danych Legalis], Komentarz do art. 755².

³³ Więcej: M. Lewoc, *Informator dla sędziów, prokuratorów i kuratorów sądowych dotyczący przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Kraków 2015, s. 18–22. Zob. także: A. Olszewska, *Problematyka przemocy w rodzinie w świetle wybranych uregulowań międzynarodowych*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karne-go 2016, t. 39, s. 179–183.

Do polskiego porządku prawnego wprowadzono liczne instrumenty umożliwiające udzielenie skutecznej ochrony przeciwko przemoc w rodzinie poprzez możliwość podejmowania szybkich i sprawnych działań prowadzących do izolowania osoby dotkniętej przemocą od osoby stosującej przemoc w sytuacjach zagrożenia jej życia i zdrowia.

Te zmiany to nie tylko nowe postępowanie nieprocesowe, w którym sąd może zobowiązać sprawcę przemoc do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazać zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, ale także wprowadzenie nieznanych dotąd rozwiązań umożliwiających sądowi wydawanie w trakcie toczących się postępowań szczególnego rodzaju decyzji w przedmiocie przedłużenia nakazu opuszczenia wspólnie zamieszkiwanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, nałożonych uprzednio przez służby mundurowe – Policję lub Żandarmerię Wojskową. Koncepcja przyjęta przez ustawodawcę zakłada szybkie, kaskadowe działanie organów ochrony: Policja (Żandarmeria Wojskowa) wydaje nakaz, sąd może go przedłużyć, a rozstrzygnięcie końcowe następuje w terminie miesiąca od dnia wniesienia wniosku do sądu. Jest to dobre rozwiązanie.

Wprowadzone regulacje powinny przyczynić się do realnej poprawy sytuacji osób dotkniętych przemocą w rodzinie, które z różnych przyczyn nie decydują się na wszczęcie postępowania karnego wobec sprawcy przemoc domowej. Są one istotnym elementem w obrębie kompleksowych zmian mających na celu poprawę sytuacji osób dotkniętych przemocą w rodzinie. Dlatego też analizowane zmiany na gruncie postępowania cywilnego należy ocenić pozytywnie. Są to rozwiązania mające na celu usprawnienie postępowań w przedmiocie zobowiązania osoby stosującej przemoc do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazania zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia (udzielenie szczególnego rodzaju postanowienia o zabezpieczeniu, natychmiastowa wykonalność postanowienia wydanego w sprawie, ustawowe zwolnienie od kosztów sądowych, szybsze doręczanie orzeczeń sądu i pism sądowych przez służby mundurowe, usprawnienie postępowania międzyinstancyjnego), przy jednoczesnym zapewnieniu adekwatnej ochrony prawnej osobie doznającej przemoc w rodzinie.

Co istotne, w dniu 17 sierpnia 2020 r. do Sejmu wpłynął senacki projekt nowelizacji omawianych regulacji, w którym rekomenduje się wprowadzenie istotnych zmian poprzez uzupełnienie dotychczasowych rozwiązań skupiających się na izolowaniu sprawcy przemoc od miejsca przebywania osoby, której przemoc dotyczy, poprzez oddanie do dyspozycji zarówno formacjom mundurowym, jak i sądowi

środka prawnego w postaci zakazu zbliżania się do osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, a nie tylko jej mieszkania i jego otoczenia³⁴. Proponowane zmiany należy ocenić pozytywnie i uznać za celowe, gdyż umożliwią zastosowanie ochrony ofiary przemocy w rodzinie w jeszcze szerszym wymiarze niż dotychczas, pozwalając na orzeczenie wobec sprawcy zakazu przebywania w określonych miejscach i spotkania się z ofiarą – innych niż wspólne mieszkanie (np. praca, szkoła), gwarantując jej tym samym bezpieczeństwo w szerszym niż aktualnie zakresie, niezależnie od tego, gdzie przebywa.

Bibliografia

- Banasik P., *Fenomen przemocy w doktrynach prawnych. Tendencje legislacyjne dotyczące sprawcy i osoby doznającej przemocy*, w: *Przemoc w rodzinie. Ujęcie interdyscyplinarne*, red. Ł. Wirkus, P. Kozłowski, Kraków 2017.
- Banaszewska A., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Ryłski, 2021 [baza danych Legalis].
- Budniak-Rogała A., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, wyd. 29, 2021 [baza danych Legalis].
- Dębski M., *Stereotypowe postrzeganie przemocy w rodzinie*, w: *Przemoc w rodzinie. Między teorią a praktyką*, red. M. Dębski, Nowy Staw 2008.
- Gapska E., w: *System Prawa Procesowego Cywilnego*, t. 4, cz. 1, z. 2. *Postępowanie nieprocesowe*, red. T. Ereciński, K. Lubliński, 2021 [baza danych LEX].
- Gil I., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, wyd. 29, 2021 [baza danych Legalis].
- Julke G., w: *System Postępowania Cywilnego*, t. 8. *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, 2021 [baza danych Legalis].
- Kosowska U., *Przemoc domowa wobec kobiet w Polsce. Syntetyczna analiza zjawiska*, w: *Przemoc w rodzinie. Analiza zjawiska na tle wybranych problemów społecznych*, red. M. Czerwińska-Jaśkiewicz, Świdwin 2013.
- Kowal T., *Problem przemocy w rodzinie*, w: *Profilaktyka społeczna a wielowymiarowość współczesnej rodziny. Wybrane zagadnienia XX i XXI wieku*, red. A. Juśko, J. Burgerová, B. Wolny, Tarnów-Łapczyca 2014.
- Kruk E., *Przemoc w rodzinie a ofiara i zabezpieczenie jej praw w świetle procedury „Niebieskiej Karty” i cywilnego „nakazu opuszczenia lokalu” ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G* 2016, t. 63, z. 1, DOI: 10.17951/g.2016.63.1.81.

³⁴ Projekt zmiany ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 14 sierpnia 2020 r., druk nr 584, Sejm IX kadencji.

- Lewoc M., *Informator dla sędziów, prokuratorów i kuratorów sądowych dotyczący przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Kraków 2015.
- Mazowiecka L., *Czy prokuratorzy biorą udział w budowaniu systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie? Czy prokurator (funkcjonariusz Policji) powinien kierować sprawy związane z przemocą w rodzinie do mediacji?*, w: *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2013.
- Mazowiecka L., *System przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Polsce*, w: *Prawo wobec problemów społecznych. Księga jubileuszowa Profesor Eleonory Zielińskiej*, red. B. Namysłowska-Gabrysiak, K. Syroka-Marczewska, A. Walczak-Żochowska, Warszawa 2016.
- Mellibruda J., *Charakterystyka zjawiska przemocy w rodzinie*, w: *Przewodnik do realizacji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*, red. A. Zdunek, Warszawa 2005.
- Mikołajczuk K., *Different Forms of Violence – Selected Issues*, Review of European and Comparative Law 2020, nr 4, DOI: 10.31743/recl.10035.
- Nowakowska U., *Ocena ryzyka w sprawach o przemoc w rodzinie*, w: *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2013.
- Nowakowska U., *Prawo karne a przemoc w rodzinie wobec kobiet i dzieci*, w: *Przemoc w rodzinie wobec kobiet i dzieci*, red. A. Dominiczak, Warszawa 2000.
- Olszewska A., *Problematyka przemocy w rodzinie w świetle wybranych uregulowań międzynarodowych*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2016, t. 39, DOI: 10.19195/2084-5065.39.10.
- Pospizyl I., *Przemoc w rodzinie*, Warszawa 1994.
- Pruś P., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2. Art. 478–1217, red. M. Manowska, wyd. 4, 2021 [baza danych LEX].
- Sasal H.D., *Niebieskie karty. Przewodnik do procedury interwencji wobec przemocy w rodzinie*, Warszawa 2005.
- Spurek S., *Izolacja sprawcy od ofiary. Instrumenty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Warszawa 2013.
- Spurek S., *Izolacja sprawcy przemocy od ofiary a kodeks postępowania karnego*, Niebieska Linia 2009, nr 6.
- Spurek S., *Izolacja sprawcy przemocy w rodzinie od ofiary*, Prokuratura i Prawo 2013, nr 7–8.
- Spurek S., *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2019.
- Stefańska E., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2. Art. 478–1217, red. M. Manowska, wyd. 4, 2021 [baza danych LEX].
- Stożek M., *Przemoc w rodzinie. Zapobieganie w świetle przepisów prawa*, Warszawa 2009.
- Strus-Wołos M., w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 3. Art. 506–729, red. T. Wiśniewski, 2021 [baza danych LEX].
- Tomaszewska A., *Ocena skutków prawnych regulacji zawartej w rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 279)*, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/opinieBAS.xsp?nr=279> [dostęp: 12.04.2022 r.].
- Ważny A., w: *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, red. A. Kiełtyka, A. Ważny, Warszawa 2015.
- Woś P., w: *Leksykon cywilnego postępowania nieprocesowego. Podstawowe pojęcia*, red. J. Misztal-Konecka, Warszawa 2021.
- Wrona G., *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Żółć J., *Przemoc w rodzinie w ujęciu prawa karnego*, w: *Przemoc w rodzinie. Ujęcie interdyscyplinarne*, red. Ł. Wirkus, P. Kozłowski, Kraków 2017.

